

*Prikaz knjige***Paul D. Williams: *Security Studies – An Introduction***

Routledge, Oxon, 2008., 568 str.

Zbornik članaka jednog od značajnijih suvremenih britanskih teoretičara sigurnosti, redovitog profesora na Sveučilištu Warwick i gostujućeg predavača na brojnim američkim sveučilištima, aktualan je akademski prikaz proučavanja pojma sigurnosti unutar znanosti međunarodnih odnosa. Kako i sam urednik navodi, svrha ovog cjelokupnog teorijskog prikaza ključnih sigurnosnih pojmova jest osigurati vrijedan izvor informacija i korisno nastavno pomagalo koje na jednom mjestu sažima svu relevantnu građu vezanu uz proučavanje međunarodne sigurnosti. U tom smislu ovo djelo možemo promatrati kao nastavi, sveučilišni priručnik nastao kao rezultat višegodišnjeg iskustva u proučavanju međunarodne sigurnosti, prvenstveno u akademskim krugovima anglo-saksonske tradicije. Pored svog praktičnog doprinosa u obrazovanju studenata, djelo "*Security Studies – an Introduction*" predstavlja i prikaz suvremenih trendova, tj. koncizan okvir unutar kojeg brojni objekti i subjekti stvaraju međusobne odnose te tako formiraju regionalnu, međunarodnu i globalnu sigurnosti. Upravo taj okvir, tj. pojam međunarodne sigurnosti, danas čini najdinamičniji i najproučavaniji aspekt međunarodnih odnosa, jer, kako kaže i sam urednik, pojam sigurnosti koji igra vitalnu ulogu u procesu donošenja političkih odluka, još uvijek predstavlja pojam oko kojeg ne postoji konsenzus o njegovu jednoznačnom određenju.

Govoreći o strukturi samog djela, ono se može podijeliti u četiri osnovne tematske cjeline. Prvi dio donosi iscrpan pregled glavnih teorijskih pristupa u proučavanju sigurnosti, posebice stavljajući naglasak na realizam i šest temeljnih programa proučavanja kao dominantnih teorija koje, usprkos brojnim raspravama u stručnoj zajednici, još dan danas zaokupljaju najveći interes znanstvenika. Drugo poglavlje posvećeno je analizi sigurnosnih koncepata za koje urednik smatra da se trenutno mogu definirati kao srž proučavanja sigurnosti, među kojima je, pored tradicionalnih simetričnih prijetnji, poput rata, veća pozornost posvećena upravo nevojnim prijetnjama sigurnosti koje su fokus djelovanja usmjerile s države prema društvu i pojedincu. Među njima posebno mjesto zauzima terorizam koji se može promatrati kao primarni sigurnosni koncept u djelovanju međunarodnih političko-sigurnosnih institucija, o kojima je riječ u trećem poglavlju. Unutar institucionalne arhitekture međunarodne sigurnosti, tj. unutar kruga relevantnih institucija na regionalnoj, međunarodnoj i globalnoj razini, najznačajniju ulogu u izgradnji sva tri segmenta igra Sjevernoatlantski savez (NATO) te Organizacija Ujedinjenih naroda (OUN). No zamjetan je i rast utjecaja regionalnih

4

političko-sigurnosnih saveza koji čine nezaobilaznu instancu u eliminiranju prijetnji i razvoja efikasnih mehanizama borbe protiv suvremenih sigurnosnih ugroza. Posljednji dio knjige urednik je posvetio raspravama o budućim smjerovima razvoja pojma međunarodne sigurnosti, i to prvenstveno kroz prikaz i kritiku sigurnosnih ugroza s kojima se suočavaju države i institucije u pružanju efikasnog odgovora na ugrožavanje.

Tijekom Hladnog rata, dominantan pristup u proučavanju sigurnosti predstavljala je teorija realizam koja je u središte postavila koncept četiri S (states, strategy, science i status quo) (država, strategija, znanost i status quo). Realizam je primarno usmjeren na državu koja se, sukladno reakcijskoj teoriji, smatra najznačajnijim subjektom i objektom proučavanja. Pronalaznje adekvatnih strateških koncepata označavalo je osiguravanje efikasnijeg oblika zaštite od prijetnji i upotrebe vojne sile, dok se znanost realista prvenstveno fokusirala na interdisciplinarnom proučavanju, formirajući istraživački okvir kojeg su sačinjavale i druge znanstvene grane, poput fizike ili kemije. Posljednju komponentu tradicionalnog pristupa činio je status quo, tj. očuvanje onog odnosa koji se pokazao efikasnim u sprečavanju radikalnih i revolucionarnih promjena na međunarodnoj sigurnosnoj sceni. Iako su u razdoblju bipolarne svjetske dihotomije postojale i one struje koje su se protivile takvom dominantnom načinu razmišljanja, ipak nisu oslabile značajnijeg utjecaja na sam predmet proučavanja. Među njima, ipak je posebno istaknuti one glasove koji su svoja istraživanja usmjeravali prema sigurnosnim izazovima te sigurnosti ljudi i država iz trećeg svijeta.

Početakom 80-ih godina prošlog stoljeća ključnu prekretnicu u teorijskim konceptima sigurnosti označilo je djelo britanskog autora Barryja Buzana i pitanje je u pitanje doveo dva od četiri stanja tradicionalnog koncepta proučavanja sigurnosti. Razvijajući teorijski okvir koji se sastoji od pet glavnih sigurnosnih područja djelovanja (političko, vojno, ekonomsko, socijalno i ekološko), kritične studije dale su nove odgovore na četiri temeljna pitanja: koje vrijednosti se štite; tko predstavlja prijetnju tim vrijednostima; koja su sredstva dostupna za zaštitu tih vrijednosti te tko mora osigurati ta sredstva, odnosno instrumente sigurnosti.

Nestankom glavne političko-vojne prijetnje s Istoka i dezintegracijom socijalističkih država Europe, sa sigurnosne scene nestali su tradicionalni oblici ugrožavanja sigurnosti međunarodne zajednice. Rat, kao ishodišni izazov sigurnosti nije u potpunosti iščeznuo, jer kako pokazuje recentna povijest, još uvijek postoje brojna područja u svijetu gdje on predstavlja značajan izvor nesigurnosti i nestabilnosti. Upravo su pojam nesigurnosti i nestabilnosti ključni referenti drugog poglavlja koje kao deset najznačajnijih sigurnosnih pojmova, pored rata, ističe terorizam, genocid i masovna ubojstva, etničke konflikte, ljudsku sigurnost, siromaštvo, klimatske promjene, zdravlje te prisilu. U tom poprilično kompleksnom spektru, unazad nekoliko posljednjih godina dominantnu ulogu preuzeo je pojam terorizma koji kako navodi urednik, postao fokusom proučavanja sigurnosti zbog tri događaja. Prvo, napadi 11. rujna 2001. godine duboko su potresli sve građane

ju

SAD pokazavši kako je relativno mala i slabo naoružana grupa pojedinaca, koristeći civilni zrakoplov kao sredstvo, u nekoliko minuta uništila američke globalne simbole financijske i vojne svjetske dominacije. Drugi razlog proizlazi iz službene američke politike s početka ovog stoljeća koja SAD promatra kao nezamjenjivog aktera u održavanju međunarodne sigurnosti. Finalno, SAD je neophodno morao povratiti kontrolu nad svjetskim zbivanjima, uništiti terorističke pokrete i razgranatu međunarodnu mrežu, prvenstveno na Bliskom istoku i Sjeverno-zapadnoj Aziji. Rezultat takvog stanja, u odsustvu nekih fundamentalnih promjena u globalnim sigurnosnim kretanjima, jest postavljanje pojma terorizma u središte proučavanja sigurnosti na svim razinama.

No usprkos tomu što terorizam predstavlja dominantan fenomen proučavanja, suvremeni međunarodni uvjetu jasno pokazuju kako je sigurnost danas multilateralna, jednako kao što su i izazovi višeznačni. Upravo zbog toga, sigurnosni analitičari svoj fokus proučavanja moraju premjestiti iz tradicionalne usmjerenosti na ratne izazove i vojne snage, koje danas broje preko 53 milijuna vojnika, na izazove koje predstavljaju, npr. bolesti jer, prema nekim procjenama, u svijetu nedostaje preko četiri milijuna zdravstvenih djelatnika. Pridodamo li toj činjenici i podatke kako bi klimatske promjene u doglednoj budućnosti, prema procjenama Europske komisije, mogle utjecati na smanjenje globalnog BDP-a od oko 20 posto; kako životni vijek u razvijenim zemljama iznosi oko 80 godina, dok u slabije razvijenim zemljama pada ispod 50 godina; da godišnje AIDS diljem svijeta ubije gotovo dva milijuna ljudi te da tri četvrtine stanovnika u nerazvijenim zemalja svijeta, što čini gotovo milijardu ljudi, i dalje preživljava s manje od dva dolara na dan, jasno uviđamo kompleksnost jednoznačnog definiranja modernog poimanja sigurnosti te višesložnost pojava oblika.

Pretposljednje poglavlje ocrtava institucionalni sigurnosni okvir, s naglaskom na naraslu ulogu regionalnih institucija koje postaju sve važniji akteri u osiguravanju stabilnog i sigurnog svijeta. Postajući sve prisutnije i značajnije te prepoznatljivije od strane globalnih institucija, država i nedržavnih aktera, regionalne sigurnosne asocijacije mogu se tumačiti prvenstveno kao odraz percipiranog neuspjeha da se na nekoj široj osnovi uspostavi sigurnost svih aktera međunarodne zajednice. Iako se međusobno razlikuju po opsegu i sastavu djelovanja, što ovisi prvenstveno o lokalnim uvjetima te interesima sila uključenim u takve asocijacije, ono što neminovno povezuje sve ove organizacije jest njihov aktivan doprinos u stabilizaciji regionalnih događaja i direktan utjecaj na međunarodnu sigurnosnu paradigmu.

Ovo poglavlje sažima i teorijsku raspravu o konceptu saveza, dajući posebnu pozornost pitanjima interne i eksterne dinamike alijansi, što se ogleda u opstojnosti samog saveza i širenju osnova za njegovu integraciju/dezintegraciju. U tom smislu promatra se i NATO te njegova transformacija nakon nestanka hladnoratovskog političko-sigurnosnog okruženja. Kako se navodi, glavni razlozi opstanka saveza leže u zajedničkoj potencijalnoj opasnosti nakon raspada SSSR-a, zajedničkim izvorima ugrožavanja svih članica

dostupnosti institucionalnih sredstava, prvenstveno na području vojnog planiranja i zapovjedne strukture.

Posljednja institucija unutar trećeg poglavlja jest OUN za koju urednik procjenjuje kako je u šest desetljeća svog postojanja pokazala određenu političku snagu koja, sve dok države ne osiguravaju resurse te odbijaju dati veći autoritet organizaciji, neće biti dostatna za ispunjavanje glavnog mandata – održavanje mira u svijetu.

Na kraju nezaobilazno je pozornost posvetiti i sigurnosnim ugrozama s kojima se današnji subjekti međunarodne sigurnosti suočavaju. Unutar kompleksnosti ugroza, koji se javljaju na globalnoj razini, urednik posebice ističe međunarodnu trgovinu oružjem, proliferaciju nuklearnog oružja, terorističku borbu, borbu protiv unutrašnjih nemira, mirovne operacije, sigurnosnu odgovornost za zaštitu, transnacionalni organizirani kriminal, migracije i energetska sigurnost kao ključne segmente spektra ugroza s kojima se suočavaju ili će se u bliskoj budućnosti suočavati svi međunarodni subjekti. U ovom smislu, posebno važnu ulogu posvećuje u pronalaženju efikasnog bilateralnog i multilateralnog djelatnog okvira borbe protiv transnacionalnog organiziranog kriminala koji godišnje nelegalno, prema nekim procjenama, iznosi više od 500 milijardi USD.

Prvenstveno zamišljen kao nastavni priručnik u obrazovanju studenata na području međunarodne sigurnosti, *Security Studies – an Introduction* daje detaljan i sažetak ključnih sigurnosnih pojmova u proučavanju međunarodne sigurnosti. Iako nema neku značajniju teorijsku vrijednost, prikaz ključnih pojmova, nastao kao kompilacija članaka vodećih stručnjaka iz anglosaksonskog kruga proučavanja sigurnosti, možemo smatrati hvalevrijednim doprinosom u sistematičnijem i kompleksnijem akademskom proučavanju pojma sigurnosti.

Igor Crnčić